

actes de les primeres jornades sobre toponímia catalana

Bellver de Cerdanya, 3, 4 i 5 de juliol de 2003

Els dies 3, 4 i 5 de juliol de 2003 van tenir lloc a Bellver de Cerdanya les Primeres Jornades sobre Toponímia Catalana, organitzades per la Comissió de Toponímia de Catalunya.

Aquesta comissió, que va ser creada mitjançant el decret 59/2001, de 23 de gener, està adscrita al Departament de Cultura i és l'òrgan d'assessorament, consulta i proposta en matèria de fixació oficial dels topònims de Catalunya.

Integren la Comissió: a) el director o directora general de Política Lingüística, que n'exerceix la presidència, b) les persones titulars de la Direcció de l'Institut Cartogràfic de Catalunya i de la Direcció de l'Oficina d'Onomàstica de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, que n'exerceixen les vicepresidències, c) les persones titulars de la Direcció General d'Administració Local, la Direcció de Serveis del Departament de Política Territorial i Obres Públiques i la Direcció de l'Institut d'Estadística de Catalunya o persones en qui deleguin, d) una persona representant del Departament de Cultura i una de l'Institut Cartogràfic de Catalunya amb rang mínim de cap de servei o assimilat, e) cinc persones, una en representació de cada una de les institucions i entitats següents: l'Institut d'Estudis Catalans, el Consell General d'Aran, l'Associació Catalana de Municipis i Comarques, la Federació de Municipis de Catalunya, i del Consorci per a la Normalització Lingüística i f) una secretaria, que és exercida per un funcionari o funcionària de la Generalitat adscrit/a a qualsevol dels departaments integrants de la Comissió, designat/da per aquesta a proposta de la presidència.

Aquestes jornades tenien com a finalitat informar, formar i sensibilitzar els professionals de la llengua sobre la importància de la toponímia i la correcta utilització als mitjans de comunicació, publicacions, retolació, usos públics, etc.

Les jornades es van inaugurar amb una conferència de Josep Moran sobre la *Caracterització del nom propi* i es van cloure amb una altra titulada *Llengua i onomàstica* impartida per Ramon Amigó. Es va fer una presentació de la Comissió de Toponímia i especialment del treball que n'ha originat la creació: el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*. La resta de sessions es van organitzar en taules rodones en les quals es van debatre els temes següents: Normalització toponímica. La toponímia municipal i Reculls toponímics generals, Els usos oficials de la toponímia, Toponímia i cartografia, Toponímia i mitjans de comunicació i La toponímia: turisme i excursionisme.

Les conclusions principals de les jornades són les següents:

1. Es constata una manca d'especialistes en toponímia, probablement deguda a l'absència d'estudis d'onomàstica a les universitats catalanes i es reclama la inclusió d'aquesta matèria als plans d'estudi.
2. La fixació dels topònims evita la desaparició d'una part del patrimoni cultural i històric, i per tant, la designació de noves denominacions viàries hauria de tenir en compte una sèrie d'elements propis de l'indret: nom tradicional del lloc, nom de les famílies vinculades, nom d'edificis propers, entre d'altres; i evitar, per tant, noms improcedents o aliens al sistema onomàstic català.

La informació complementària en els rètols viaris referida als personatges, als fets o a altres elements compleix una funció divulgadora vers la població.

Es fa palesa, doncs, la necessitat que els ajuntaments disposin de criteris o normes per designar la denominació dels vials i espais públics.

Es demana a les administracions públiques en l'àmbit de les seves competències - sobretot als ajuntaments - que estableixin criteris i apliquin normatives per preservar la toponímia existent i per denominar la de nova creació de manera que aquesta sigui tractada com a patrimoni cultural que és.

Es proposa d'elaborar un recull de criteris i una proposta de reglament per als processos de denominació de nous nuclis de població o per al canvi dels ja existents.
3. Els diferents mitjans de comunicació comparteixen algunes necessitats i també algunes problemàtiques, mentre que difereixen en d'altres segons si es tracta de mitjans escrits o orals.

Les coincidències es donen en la dificultat per tenir accés a la informació més actualitzada - tant en la toponímia catalana com en l'exonímia - i en la dificultat per resoldre els casos de topònims de fora del domini de la llengua catalana que no tenen tradició d'ús en català, un aspecte que en el cas dels mitjans de comunicació és especialment problemàtic atesa la necessitat d'una resolució ràpida i del ritme de treball constant.

En el cas de les emissores de ràdio i televisió, s'hi ha d'afegir encara un tema molt important i especialment conflictiu: la forma fonètica dels topònims, que en l'exonímia generalment comporta una dificultat afegida i sobre la qual sovint és molt difícil de trobar informació contrastada.

Ateses aquestes dificultats, les conclusions principals assenyalen la necessitat de millorar el coneixement dels diferents recursos existents, però sobretot de crear algun òrgan d'assessorament tècnic que permeti tenir accés a la informació actualitzada i que, a més, prepari uns criteris que facilitin la resolució general dels casos.

Es considera, doncs, que fa falta un organisme - podria ser la mateixa Comissió de Toponímia de Catalunya - que, amb l'assessorament de l'Oficina d'Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans, s'encarregui d'elaborar aquesta informació, al mateix temps que es constata la necessitat d'una major col·laboració i coneixement entre les parts implicades.
4. Els especialistes en cartografia han posat de manifest la importància d'aquesta disciplina com a ciència dinàmica i en constant evolució que cal aprofitar com a eina de difusió dels noms de lloc i de preservació del nostre patrimoni toponímic.

Han valorat el fet que avui des de les Nacions Unides es reconegui la necessitat de respectar la toponímia d'arreu en la seva forma, però també han admès que cal que aquest organisme avanci en el reconeixement del patrimoni toponímic de les llengües no oficials o oficials no majoritàries i que vetlli per tal que es faci un bon ús de la toponímia, és a dir, que per motius històrics, socials i econòmics no es posin de relleu alguns topònims i se'n facin desaparèixer uns altres.

Com a aspectes positius han remarcat el fet que la cartografia està en un moment d'expansió i que el pas del mapa tradicional a la cartografia digitalitzada permet noves i il·limitades formes de presentació de la informació.

No obstant això, hi ha alguns aspectes que caldria millorar: d'una banda persisteixen inèrcies força conservadores i actituds involutives en matèria toponímica i, d'altra banda, encara hi ha un dèficit de coneixement i rigor cartogràfic i també toponímic en el món editorial, i també dificultats per resoldre de forma satisfactòria la toponímia internacionalitzada a causa d'una manca d'especialistes, de criteris poc establerts i de dificultats en la grafia.

Es demana que s'avanci en una tasca multidisciplinària entre cartògrafs i toponimistes.

5. Durant la presentació de reculls toponímics dels diferents territoris s'ha destacat la problemàtica inherent al manteniment de la toponímia genuïna, sobretot al País Basc i a la Catalunya del Nord.

També es fa palesa la necessitat d'establir uns criteris mínims per als topònims en llengües que no tenen fixació lingüística (cas de topònims d'Aragó).

6. Es constata la importància del treball i de la difusió que ha representat i representarà el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* i es demana que s'hi inclogui la transcripció fonètica dels nuclis de població i la creació d'un arxiu de veu per enregistrar-hi tots els topònims.

7. Es demana més difusió de la toponímia - a través dels ajuntaments i consells comarcals - i fer-ne explotacions didàctiques per als centres d'ensenyament.

8. Es proposa la creació d'una pàgina web de la Comissió de Toponímia on s'hi apleguin totes les informacions relatives a la toponímia.

Fóra important poder disposar de bases toponímiques en línia, especialment, de la toponímia menor i també la publicació d'un "llibre d'estil" de la toponímia.

9. Es constata la conveniència d'organitzar jornades o sessions de treball sobre toponímia de manera periòdica.

A continuació es reproduïxen les conferències inaugural i de clausura.

Caracterització del nom propi

Tradicionalment el *nom propi* se sol considerar com 'el nom que designa un individu o idea singular de qualsevol mena', és a dir, el que s'atribueix a una persona o cosa concreta, com *Moisès, Llobregat, Rússia o Saturn*. En aquest sentit contrasta amb el *nom comú o apel·latiu*, que és el que es refereix de forma ideal a tots els éssers o ens d'una mateixa classe, gènere o espècie, com *home, cavall, riu o planeta*.

Aquesta teoria es remunta als gramàtics grecolatins i més concretament als estoics, i és la que apareix en la tradició gramatical, encara que les obres més recents no es refereixen gaire, o no gens, a l'onomàstica. N'és una prova d'aquest desinterès el fet que les nostres universitats no incloguin regularment aquesta matèria en els seus plans d'estudi.

Els noms propis més importants des del punt de vista cultural són els de persona (*antropònims*) i els de lloc (*topònims*), pres aquest terme en sentit extens o general, que inclou qualsevol nom propi geogràfic, com corònims i hidrònims. Aquesta mena de noms sol estar ben relacionada, de manera que se'n formen veritables cadenes antropònim-topònim-antropònim, com en el cas de *Gaià*, topònim que remunta a un antropònim llatí *Gaius* i que ha donat nom a una riera i, al mateix temps, ha generat un cognom (antropònim) modern.

En els casos de relació més recent, aquesta pot esdevenir problemàtica, sobretot quan s'aplica a la toponímia un cognom encara viu que se sol escriure en forma no normalitzada i la família vol que es mantingui aquesta forma en la toponímia, com el cas de *la Teixonera* de Barcelona, barri creat per Joaquim *Taxonera*, natural d'Arenys de Mar, motiu pel qual hom vol mantenir aquesta forma obsoleta en la denominació del barri. Però, si bé privadament tothom pot mantenir la forma que vulgui (ara també es pot normalitzar), ningú no pot exigir que una forma no normalitzada s'apliqui a la toponímia, que és de domini públic. En el cas concret d'aquest topònim, el nom prové d'un mas d'Arenys que s'escriu precisament en forma normalitzada *Teixonera* (així figura en tots els mapes, perquè és clar que prové de *teixó*). Cal afegir que hem sentit a vegades la pronúncia incorrecta (*tèksunéra*) induïda precisament per la grafia arcaica *Taxonera*.

Centrant-nos en el cas de la toponímia, una de les característiques més evidents és el seu caràcter conservador, en el sentit que els noms propis de lloc tenen tendència a perdurar encara que desapareguin els elements lingüístics d'origen, de manera que molt sovint esdevenen una mostra fossilitzada de formes i estrats lingüístics remots. Són veritables monuments arqueològics, i és per això que l'estudi de l'etimologia d'aquests noms és tan atractiu.

Com tots els monuments de l'antigor, els topònims posseeixen un valor estètic considerable i en aquest sentit la toponímia ha estat considerada com a 'poesia fòssil'. Un corollari d'aquesta afirmació és que els topònims, que formen part del patrimoni cultural d'un país, s'han de preservar i protegir, com recomana universalment el GENUNG (Grup d'Experts de les Nacions Unides per als Noms Geogràfics).

Preservar, en aquest cas, vol dir fer els reculls i inventaris necessaris per tal de poder-los registrar i evitar, així, que desapareguin com a conseqüència de les transformacions socials i del territori. En aquestes jornades precisament tindrem ocasió de conèixer diverses experiències en aquest sentit, dins i fora del nostre àmbit lingüístic.

Protegir vol dir mantenir-los vius en les nostres estructures socials i d'ordenació del territori. En aquest sentit, convé insistir que els municipis, que són l'organisme bàsic oficial,

comprenguin i assumeixin responsablement aquesta necessitat de preservació patrimonial, de manera que realitzin els nomenclàtors oportuns il·lustratius i que procurin d'aplicar la toponímia tradicional en les noves estructures urbanístiques que sorgeixin. Cal fer també una feina de restitució ecològica en els casos en què la toponímia genuïna hagi estat substituïda per noms postissos de caràcter comercial, com és el cas de les urbanitzacions recents que han estat batejades amb noms com *El Cortijo* (Roses) o *El Borriquito* (Vandellòs) amb l'aprovació o el consentiment dels ajuntaments respectius.

D'altra banda, la toponímia és un element més de la realitat lingüística d'un país, i encara que els noms tinguin un valor històric considerable, això no vol dir que no s'hagin de considerar com un element actual més d'una llengua. No és correcte, doncs, que, basant-nos en consideracions historicistes, vulguem mantenir en la toponímia formes arcaïques -avui incorrectes- que no admetríem en els noms comuns. Per exemple, si *Lledó* s'escriu així com a apel·latiu no hi ha cap motiu per a escriure el topònim *Lledó* d'altra manera.

Tampoc podem alterar la pronúncia genuïna actual prenent com a base la documentació més antiga sense tenir en compte l'evolució ulterior, inclosa l'etimologia popular i els encreuaments semàntics, excepte si es tracta d'una forma pròpia d'un registre molt col·loquial com el cas de (tárya) per *Tàrrega*. Si avui ja no escrivim *Gerona* (del llatí GERUNDA), com feia J. Botet i Sisó, sinó *Girona*, d'acord amb la pronúncia actual, tampoc no podem imposar formes com *Mogrony* (que es basa en la forma llatina *Mochronio* del 875) en lloc de *Montgrony*, forma documentada des del segle XIV almenys i que s'ajusta a la pronúncia genuïna de la contrada.

La grafia d'un topònim, doncs, s'ha d'establir tenint en compte en primer lloc la pronúncia actual i també les formes més antigues documentades i l'etimologia si és segura en el cas de neutralitzacions fonètiques, i aplicar-hi la normativa lingüística general vigent.

Això no vol dir que s'hi pugui aplicar mecànicament una regla apriorística, com en el cas de l'article. Com és ben sabut, l'article no és necessari funcionalment en el cas dels topònims, perquè com que són noms propis no necessiten determinació, però en molts casos s'hi manté, fossilitzat, en l'ús. Doncs bé, caldrà saber en cada cas si l'article s'aplica o no en la parla abans d'aplicar-lo en l'escriptura; per exemple, al Papiol hi ha el barri anomenat *el Canyet*, amb article, que caldrà mantenir gràficament, però a Badalona hi ha el barri dit simplement *Canyet*, on fóra incorrecte d'aplicar-hi un article que no és viu. Semblantment, a Barcelona hi ha el barri de *Port*, sense article.

Una altra problemàtica relacionada amb l'article és el fet que s'ometia en la llengua antiga davant preposició. Aquest ús roman en la toponímia antiga en formes com *Bellver de Cerdanya*, i en expressions genuïnes com *vaig a Cerdanya* i *vinc de Cerdanya* sense article, tot i que ara també és corrent que s'hi apliqui (= *vaig a la Cerdanya* i *vinc de la Cerdanya*). Així, si es tracta d'un topònim antic en què es manté l'ús sense article, encara que sigui un topònim urbà, s'ha de respectar la forma antiga, com és el cas del *pla de Palau* (no **del Palau*) de Barcelona, malgrat que en altres llocs com Palma de Mallorca hi hagi el *carrer del Palau*, amb article.

La informació ha de ser, doncs, correcta en cada cas i la retolació s'hi ha d'ajustar sense ometre els elements necessaris ni aplicar-n'hi mecànicament de superflus. Per exemple, a Sant Vicent dels Horts hi ha el *carrer del Riu* que en la retolació recent figura com a *carrer Riu*, sense els elements necessaris.

Una altra qüestió complexa és la dels noms apel·latius corresponents als topònims. En molts casos la seva inclusió no és obligatòria, almenys si no ho exigeix el context. Així, podem dir simplement *Tortosa* o *el Segre*, sense haver d'especificar que es tracta de la ciutat de Tortosa o del riu Segre, però en altres casos l'apel·latiu va unit necessàriament al topònim, com per exemple en el cas d'hidrònims com *ribera Salada*, *riera de Torrelles*

o *cap de Creus*. En aquests casos hem de tenir en compte que, quan el nom *riu* manté el sentit antic de *riera*, és a dir, que no es tracta d'un *flom* (que és el nom antic dels hidrònims majors) s'hi ha de mantenir l'apel·latiu en la cartografia i en la retolació; per exemple, en el cas del *riu* (torrent) *Bo* no ens podem limitar a posar *el Bo* en la retolació viària.

Un cas ben curiós, que demostra com la casuística és fonamental en reculls toponímics, el trobem en la denominació dels hidrònims *el Terri*, al Pla de l'Estany, i de *la Muga* a l'Empordà. Les formes antigues documentades són, respectivament, *Sterri* (és a dir, Esterri) i *Sambuca*; les síl·labes inicials foren interpretades popularment com a articles, és a dir, com a articles "salats", vius durant l'edat mitjana en aquelles comarques, i substituïts posteriorment per les formes actuals *el Terri* i *la Muga*. Per aquest motiu, es mantenen aquests elements en els topònims *Vilanova de la Muga* (no **Vilanova de Muga*) i *Cornellà del Terri* (no **Cornellà de Terri* com a vegades apareix incorrectament escrit). El mateix fenomen es dóna a *la Quar* (Berguedà), doc. *Lacorre* l'any 900, i *la Vansa* (Alt Urgell), doc. *Lavancia* l'any 1007, com ho demostra el fet que no s'hagi palatalitzat la L inicial, com és normal en català.

Abans ens hem referit al fet que una grafia deficient com la *Taxonera* per la *Teixonera* pot induir a una mala pronúncia. En aquest sentit és important que la retolació viària respecti sempre l'accentuació, sigui quin sigui el tipus de lletra utilitzat. Recordo que en una ocasió, anant amb el tren per la línia de Puigcerdà, en arribar a Campdevàrol vaig sentir que algú es reia d'un altre passatger que pronunciava aquest nom amb accent agut **Campdevanòl* pel fet que en el rètol de l'estació no hi figurava l'accent.

Però un topònim, com qualsevol altre mot, s'ha de pronunciar d'acord amb la normativa de la llengua a què pertany, de manera que si no és correcte de pronunciar, "amb totes les lletres" els topònims francesos *Boulogne* o *Beauvais* com si fossin catalans, tampoc no és correcte de pronunciar *Palau de Cerdanya* a la francesa (paló) o *Cabestany* (kaβestani) com fan sovint en la república veïna, perquè no són noms francesos sinó catalans.

De fet, la pronúncia recomanable per a cada topònim és la que, respectant la forma gràfica, s'ajusta més a la pronúncia local. Això ho haurien de tenir en compte els locutors dels mitjans audiovisuals, que haurien d'evitar de dir *Flics* per *Flix*, *Sant Boi de Llobregat* amb *o* oberta en lloc de *Sant Boi* amb *o* tancada, o bé *Berga* amb *e* oberta, i *Andorra* amb *o* tancada, contràriament a la pronúncia local. No sempre la grafia ordinària precisa la pronúncia fins a aquest nivell, però ara ja podem disposar d'obres on apareix la pronúncia precisa d'acord amb l'AFI. De fet, tot nomenclàtor o relació toponímica hauria de precisar-la, com se sol fer en els diccionaris generals de noms comuns.

Moltes altres qüestions podríem comentar a propòsit dels topònims, les quals tractarem aquests dies; sobretot ens podrem enriquir mútuament de les diverses experiències que s'exposaran en aquestes jornades de caràcter eminentment pràctic; per això inclouran aspectes externs però ben interessants com el marc legal de la toponímia o bé el tractament de l'exonímia, de l'autèntica i de la falsa, que també incideix en la nostra activitat lingüística.

Llengua i onomàstica

Per parlar de llengua i d'onomàstica és prou adequat de començar per agafar el nom d'aquesta població que ens acull. Els comentaris que formaran aquesta intervenció meva aniran per aquest camí, és a dir per tractar d'il·lustrar amb uns quants exemples de quina manera hi ha noms de lloc la gènesi dels quals es pot desentrellar amb un coneixement aprofundit de la llengua. És un camp molt delicat perquè a vegades les aparences són enganyoses i s'han de prendre moltes precaucions abans d'afirmar que un cert nom de persona o de lloc procedeix de tal paraula o de tal altra.

El cas de Bellver de Cerdanya i de Bellver de Mallorca són tan clars que no necessiten gens d'esforç, fins i tot si no se sap res de llengua: Bellver < Bella Vista. Si heu donat un tomb per aquesta vila –i si no l'heu donat us recomano que el doneu– heu pogut comprovar –o podreu comprovar– la perfecta escaiença d'aquest nom. La vista que es percep tot a l'entorn damunt de la comarca i enllà, damunt les muntanyes que l'estotgen, és esplèndida, és magnífica. O –sense adjectius tan rebuscats– és bella: Bellver < Bella Vista.

Fins ací, l'anàlisi és fàcil, gairebé elemental. Però aquest compost aglutinat de Bella Vista, igual a Bellver, té derivacions que han desembocat a paraules aparentment estranyes, per deformació fonètica i ortogràfica. A Bellver, el nom de la vila, li ha passat el mateix que a multitud de noms de poblacions, que s'han convertit a noms de família, a cognoms. Només cal pensar en la quantitat de gent que es diu Manresa, o Tarragona, o Cornudella, o Vendrell, o Lleida, o Esplugues, i un etcètera que pot ser llarguíssim. També trobem gent que es diu Bellver o, amb una deformació lleu, amb pèrdua de la –er de la terminació, substituïdes per una –é amb accent agut: Bellvé. I amb una altra deformació una mica més important, que ha consistit a convertir en una –a- la –e- de la síl·laba àtona inicial, i s'ha arribat a Ballvé. Però les transformacions no s'acaben amb això, sinó que també han afectat les consonants. I la bilabial oclusiva sonora inicial s'ha convertit en labiodental fricativa sonora, o sigui que s'ha passat a Vallvé. I a la inicial de la segona síl·laba, algun cop li ha passat al revés, que de labiodental oclusiva s'ha transformat a bilabial: Vallbé. A la meua comarca és un cognom antic i abundant i finalment fins i tot el timbre de la vocal tònica ha passat de ser tancat a ser obert, i aquesta gent es diu ara Vallvè.

La presència escrita a la meua ciutat va començar per Belver, amb l'alveolar lateral no palatalitzada, durant el segle ^{xv} i fins a mitjan segle ^{xvi}. A partir de l'últim quart del ^{xvi} es veu ja la doble ela, o sigui la palatalització de l'alveolar i això dura fins al ^{xvii}, i s'alterna alguna vegada dintre d'aquell període, depenent de l'escrivà. A partir del ^{xviii}, es perd la –r final, encara sense accent gràfic damunt de la vocal, però aviat ja apareix l'accent damunt la –é que queda al final, i la primera síl·laba es veu convertida a Ball-. Cap al final del mateix segle ^{xviii}, s'arriba a les dues labiodentals fricatives, o sigui al desgavell absolut que després s'institucionalitzarà quan l'estat espanyol unitari, fundat al començament del ^{xix}, crearà el registre civil, moment en què l'ortografia dependrà exclusivament de l'aptitud o de la voluntat de l'encarregat d'aquell registre en cada localitat.

Però Bellver, aquest nom tan elegant i diria que gairebé lluminós, va evolucionar encara també en una altra direcció. A Ulldemolins es parla del corral de Maibè, amb vocal tònica greu, oberta. I la gent creu que aquesta paraula és un renom, però no sap a qui corresponia aquest renom hipotètic, ni de què ve. No hi ha cap mena de dubte que procedeix de Vallvè, que hem vist escrit així, «corral de Vallvé» en un document

modern, de 1862. És un corral que havia correspost al mas de Belver, anotat en un llibre de les vàlues de 1535. I el cognom, escrit igualment Belver, amb *ela* simple i amb *-r* final, ja és testimoniats en un manual notarial d'aquella vila, de l'any 1286 i un altre de 1398.

En aquests dos casos, el nom del personatge és F. de Belver i A. de Belver. De manera que allò que podem interpretar que era el cognom va precedir de la preposició *de*, que –en aquest cas– no és una preposició que indiqui títol nobiliari sinó que senzillament indica procedència. Era l'època, al segle XIII, en què s'havia començat a no utilitzar només un nom per reconèixer una persona, per exemple Guillem, Bernat, Andreu, Arnau, Ponç, etc. A mesura que augmentava la població en una localitat, no n'hi havia prou amb un sistema tan senzill, i van començar a cognominar, és a dir, a posar un segon nom, que responia a diverses raons: el nom de baptisme del pare: Guillem, fill de Tomàs, si el pare es deia Tomàs; o la professió: Arnau Ferrer; o una circumstància de naixement: Pere Tardà o Bernat Tardiu, perquè va néixer més tard del que s'esperava; o una particularitat personal del físic o del caràcter: Ponç Balb (equivalent a tartamut) o Ramon Amorós. Ho explico d'una manera molt simplificada, i estalvio altres particularitats, per abreujar i per arribar als cognoms indicadors de procedència. La gent sempre s'ha desplaçat molt, per raons de feina, per raons de guerra, per raons de pesta, per raons sentimentals. Hi ha segons noms indicadors de procedència formats amb adjectius com Cerdà (generalment ara mal escrit amb *Sa-* inicial, en lloc de *Ce-*) procedent de Cerdanya, o Espanyol, o Berguedà, o Llombar, o Genovès; i n'hi ha amb el substantiu corresponent a la manera de designar una població precedit de la preposició *de*, com *d'*Alenyà, *d'*Ardèvol, *de* Bellver, *de* Calaf, *de* Llobera, etc., fins que, al cap d'un temps, la preposició va desaparèixer i van quedar aquells noms convertits a cognoms, a llinatges: Alenyà, Ardèvol, Bellver, Calaf, Llobera, etc.

A vegades és impossible de determinar quina és la localitat d'on va procedir un cert cognom, pel fet que pot ser el nom d'un castell medieval del qual ja quasi no queda ningú que en parli, com és el cas de Jacobi de So, que el 1301 és anotat a l'Albi, les Garrigues, que devia procedir del castell de So, en una localitat que es diu Donasà, al Llenguadoc. O pel fet de ser un poble que porta el nom repetit en diversos punts del país, com quan a Siurana és anotat Berengarius de Cumbis, el 1229, que no podem saber si venia de la vila de la Coma del Solsonès, prop de Sant Llorenç de Morunys, o de la Coma de vora Vallestàvia, al Conflent. I no parlem dels Vilanova, localitats escampades per l'Empordà, l'Alta Ribagorça, l'Alt Urgell, el Vallespir, etc. O dels Vilafranca, al Conflent, al Penedès, a Occitània, al Maestrat.

Si bé hi ha molts cognoms presos de noms de població, tal com acabo d'explicar, també hi ha poblacions que han agafat el nom d'una persona, de manera que el procediment ha tingut lloc a la inversa. Tots els entesos coincideixen a dir que Perpinyà procedeix de l'antropònim llatí *Perpennius*, un individu del segle X que posseïa unes terres o uns béns, un *fundus Perpenniano*, i aquest *Perpenniano* llatí, o llatinitzat, era, o va passar a ser, Perpinyà.

Hi ha molts altres casos de cognoms que han quedat per noms de poblacions. Alguns d'aquests noms de poble, abans que els estudiosos arribessin a entendre i a comprovar que procedien d'un nom de persona, han estat envoltats d'hipòtesis imaginàries, tal com ha passat amb el Vendrell, amb intents d'interpretació a partir de Venus o, millor encara, a l'entorn de Venerellus, que n'és un derivat diminutiu. No és imaginable que hi hagués hagut un temple dedicat a la deessa, o una imatge que la representés i fos venerada. I això, ni tan sols en època romana. Si més no, no n'ha quedat cap rastre, ni físic ni documental, ni llegendari. Una hipòtesi proposada per un investigador era que vora mar hi hagués hagut un *Portus Veneris*. Però era una hipòtesi poc fonamentada i no va prosperar. D'un lloc menor anomenat *Venrel* se n'ha trobat testimoni escrit de l'any 1037,

però el nom de dona *Venerella* ja consta en documents de mitjan segle IX. Algun membre d'aquella família nominativa, un *Venerius* es va establir per allí al Baix Penedès, devia prosperar, i hi va deixar el nom, que va evolucionar cap a *Vendrello* i, finalment, es va estabilitzar a Vendrell. El Dr. Joan Coromines ho equipara al *Severiana*, que va donar Siurana, a l'Empordà –després traslladat al Priorat–, i al *Tiberiana*, que va donar Tiurana, a la Noguera.

Dintre la mateixa línia de formació, hi ha Sabadell, procedent del nom personal medieval *Sabbatellus*, diminutiu de l'hebreu *Sabbatus*. El mateix Coromines diu que, «en el fons no era més que una aplicació onomàstica del nom cristià d'un dia de la setmana», és a dir, del dissabte, i afegeix que és el mateix cas del Vendrell, és a dir, *die Veneris*, el divendres.

Ara que parlem del Vendrell ve a tomb de fer observar que –prescindint del que passés en èpoques antigues– el nom actual va precedit de l'article definit masculí singular, que es comporta com qualsevol article, és a dir, que es contrau amb les preposicions *a*, *de* i *per*: vaig *al* Vendrell, vinc *del* Vendrell, passo *pel* Vendrell. I aquest article, quan no es troba al començament de paràgraf, s'ha d'escriure en lletra minúscula. Convé de no guiar-se pels poc assabentats que s'abstenen de fer la contracció i que posen l'article en lletra majúscula encara que no sigui inici de paràgraf. I també convé de no ometre'l mai, l'article, davant Vendrell, nom de lloc. Hi ha una bona colla de noms de població que no poden prescindir de l'article definit davant seu, com per exemple el Morell, el Papiol; la Presta, la Seu; l'Espluga, l'Armentera, l'Ametlla, l'Arboç; els Garidells, els Omells; les Franqueses. Però n'hi ha uns altres que no l'han de dur i passa, tanmateix, que periodistes poc informats i poc escrupolosos no s'estan d'afegir-l'hi, una manera d'actuar que crea confusionisme. Ningú que parli amb un llenguatge genuí no ha dit mai *l'Alforja*, ni *l'Arbolí*, unes irregularitats que es veuen en algun diari i que se senten en alguna ràdio.

Cal que siguem respectuosos amb les formes genuïnes i, davant d'un dubte, que es pot presentar si ens trobem amb un nom de població que no ens és familiar, s'ha de dedicar a una consulta el curt espai de temps que comporta de fer-la a alguna de les diverses obres de confiança que afortunadament existeixen.

Potser tracto ara temes que són elementals i que tots vosaltres ja sabeu i teniu en compte en tota ocasió. Però, en publicacions que passen per solvents, veig tan sovint escrites irregularitats d'aquesta naturalesa que m'ha semblat que no era superflu de dedicar-hi un espai.

També és elemental l'ús de la preposició *de* en les ocasions que ara comentaré. I, malgrat que és tan elemental, com veurem, hi ha una tendència marcadament creixent a prescindir-ne. A part de ser indicadora de moltes altres coses, aquesta preposició és indicadora de possessió: el mas *de* l'Anguera, el mas que és propietat *de* l'Anguera. Però he sentit gent que parla del mas Abelló, que abans sempre havia estat el mas *de* l'Abelló.

A vegades indica direcció cap a, o procedència des de: el camí *d'* Alp; amb aquest significat no he observat que se'n prescindeixi. Però se'n prescindeix quan una via pública porta un nom atribuït a un personatge: el carrer *d'* Aribau, en lloc del carrer *d'* Aribau. Em sembla que en aquests casos hi ha, el·líptica, l'expressió «a honor *de*», o «a la memòria *de*», i trobo que l'estalvi de la preposició desfigura el sentit de la intenció. Igualment quan es tracta del nom d'una institució: avinguda *de* les Corts Catalanes; o d'un país: la plaça *d'* Andorra, la rambla *d'* Aragó; o del nom d'una població: la travessia *de* Corbins.

Hi ha rius importants que tenen un nom propi: el Ter, el Segre, el Llobregat, per exemple, i alguns altres. Però n'hi ha de més modestos que reben el nom del lloc on neixen, o del lloc per on passen i, en aquest cas, la preposició *d'* enllaç també és imprescindible. Això es veu clar en el riu de Foix, per exemple, que es diu així perquè comença vora l'antic

poble de Santa Maria de Foix, amb les restes d'un castell i el santuari de la Mare de Déu de Foix, i en pren el nom. No sé que n'agafi cap altre, al llarg del seu petit recorregut. Però se sent sovint, i es veu escrit, riu Foix, sense la preposició, com si fes nosa i se la rebutgés.

Hi ha altres riuets que van canviant de nom segons el del lloc per on passen. Als Motllats, hi ha el Trinco-Trinco, un clot continuat pel barranc del Forn de la Calç, que aviat es diu de la Cova de Ninyola i, a continuació, barranc de la Font Freda. Aleshores, ja amb aigua constant, entra al terme de la Febró i és el riu de la Febró. Sempre amb la preposició i l'article, invariablement. Més avall, rep el barranc de Prades, que ve d'aquella població, i que tampoc no perd mai el de, i de seguida entra al terme de Siurana. Però, a partir d'allí, la cosa canvia perquè, últimament, la gent, potser imitant els periodistes gasius de paraules, fa l'estalvi de la síl·laba de. He vist documentació que parla del riu des del segle XII, i sempre amb la preposició, tret de textos en llatí, és clar, que utilitzaven la forma genitiva: *in rivo Siuranae*. I això va així fins molt tard, potser fins al segle XX i tot. L'últim document que ara tinc a mà és del XVIII, però recordo que al XIX els escriptors conservaven la preposició, sense excepcions.

Una altra constatació és que els barrancs, els torrents i les rieres no la perden mai, la preposició: la riera de Pontons, el barranc de la Llenguadera, per citar-ne un parell. Potser la conserven perquè no surten tant per escrit.

Ara podem passar a veure com es forma algun nom de lloc que actualment resulta estrany. Al terme d'Almoster, al Camp de Tarragona, una partida de terra és coneguda pel Sol Senyor. La gent interpreta que aquelles terres eren d'un senyor que sempre anava sol. No cal trencar-s'hi el cap. El significat és prou clar. Però només és clar a partir d'una interpretació molt superficial. Quan es tira enrere en el temps s'arriba a una conclusió diferent. Documents de la primera meitat del segle XVIII ja escriuen *Solseñó*, tot junt, o *lo Sol Senyor*, en dues paraules i amb article. Però quan, anant retrocedint en el temps, s'arriba al segle XVI, la cosa s'aclareix. Els papers de 1522 i 1541 donen la bona pista. Escriuen «en axo del senyor», «en ayxo del Senyor».

La cosa queda clara del tot quan se sap que en aquell sector, i en molts altres sectors del país, *això* és utilitzat com a equivalent de 'la terra', 'el tros de terra', 'la hisenda'. Encara avui es poden sentir expressions com «El Pere és a llaurar en això el Miquel». Llavors, doncs, s'entén que «en això del Senyor» fos equivalent a 'les terres del Senyor', és a dir, unes terres damunt de les quals el senyor tenia alguns drets, segurament impositius, o sigui que el senyor en percebia algun tribut.

Fonèticament, el pas de «això el» cap a «sol» no costa gaire d'entendre.

És el mateix cas que trobem a les Balears, on *això* era *ço* (ç + o), i *ço* en, una vegada contret, s'ha convertit a *son*. L'exemple mallorquí més conegut és el de *Son Santjoan*, el nom de l'aeroport, que es devia construir inicialment agafant terres d'un propietari que es deia Santjoan i «ço d'en Santjoan» havia passat naturalment a «Son Santjoan». Però n'hi ha molts altres exemples a les illes: *son Triai*, *son Mulet*, *son Fortesa*, *son Dameto*, *son Campanàrio*, etc. i tots vénen d'aquesta contracció *ço+en = son*.

Tornant al continent, d'on hem partit, a Almoster mateix s'anomena l'Aixembruc, que no hi ha dubte que procedeix de «això d'en Bruc». Bruc és un cognom documentat entre el segle XIV i el XVI, i no fa gens estrany que hagués quedat adherit a un territori. La mateixa cosa passa amb Aleu, amb presència constatada entre el XIV i el XIX, i que ha quedat a la muntanya dels Aixendaleus, és a dir, «d'això de n'Aleus», amb el nom personal en plural perquè es devien referir a diversos germans Aleu. A la Selva del Camp, on el cognom Morera és antic i ha estat abundant, s'ha generat l'Aixemorera. Abans de descobrir que el nom d'aquesta partida de terra era el resultat de l'aglutinació de «això d'en Morera», s'havia creat la llegenda d'una musulmana rica que es deia Aixa, en època

dels moros, i que posseïa moltes terres. La realitat és que el posseïdor de les terres era el real en Morera i no la imaginària Aixa. Un últim exemple d'aquestes construccions, tret d'aquell mateix rodal, ara de Castellvell del Camp. A la segona meitat del segle XVII hem llegit «a la partida l'això de na Blanca», és a dir, una propietat que pertanyia a la viuda o la filla d'un Blanc, un altre cognom constatat al segle XVI i encara existent avui. Una mica més tard, el mateix llibre parla de «la eixola blanca», com si «eixola» fos un substantiu i «blanca», un adjectiu. I la degradació de la fonètica siscentista fa que un amanuense escrigui «a la partida de la xonablanca», que devia voler dir «la(i)xo – na (sense de) blanca». Així es demostra que la Blanca, viuda o filla del Blanc, ja havia desaparegut de la memòria col·lectiva i que el nom ja no tenia cap significat.

Podem aportar una altra aglutinació per tractar de fer comprendre com s'arriben a desfigurar unes expressions que inicialment eren clares per a tothom, però que la pèrdua dels referents i el pas corrosiu del temps arriben a deixar de sentit impenetrable. Ens parlaven de la Combrunada per designar un petit sector de territori, com si fos una partida de terra, pel qual passa una raseta curta, que rarament porta gens d'aigua. Van ser uns documents del segle XVII que ens van fer obrir els ulls. Un parlava de la partida de la Boronada, i ja teníem per referent un antropònim femení; i l'altre, més explícit, deia «la coma de na Boronada». La coma devia ser aquella raseta que he anomenat, i es va arribar a l'aglutinació *Combrunada* amb pèrdua de la lletra final de «coma» i també de l'enllaç prepositiu i de l'article personal, i una vegada desapareguda del veïnat la memòria de la viuda o la filla del Boronat que, lògicament, per feminització, era la Boronada.

A vegades, hi ha similituds fonètiques que fan confondre. És el cas de diversos Toro de la Vall d'Aran: el forat de Toro, el gros avenc on se submergeixen les aigües de la gelera de l'Aneto per reaparèixer al goell d'Et Joeu, camí de la Garona. I el coll de Toro, i la pala de Toro, i el cap de Toro, i el port de Toro. Escrit així, tal com ho pronunciem, t+o+r+o, fa pensar en el bou, el brau, i com que és en zona on hi ha pasturatges de bestiar boví, sembla raonable que aquest animal hagi generat el nom. Però, no és així, ni de bon tros. El nom procedeix de l'aranès –del gascó–, una llengua en la qual *det* és la contracció del, i *horo*, amb *h-* inicial, vol dir forat. El nom apareix en llocs on abunda la roca calcària, afectada per l'erosió, sobretot per l'aigua, que dissol la calç i forma forats i avencs. La pronunciació de l'aranès *det horo*, 'del forat', és idèntica a la del català *de Toro*, 'de brau', que és com ho sentim els catalans que no sabem aranès.

A Vilanova de Prades, un terme repartit entre el Priorat i la Conca de Barberà, hi ha la partida coneguda ara pel Cabaixal, i el racó del Cabaixal. És un nom viu, conegut de tota la gent d'aquella zona. Però només surt en documents recentíssims, de 1945 ençà. En canvi, en documentació del segle XVII i fins al XIX apareix un tros «nomenat lo Cavallsalt» i «partida anomenada lo Cavallsalt», un nom del qual avui ningú no sap res. No sembla que es pugui dubtar que *Cabaixal* és el resultat d'una evolució fonètica i ortogràfica de *Cavallsalt*. Fa estrany que Cavallsalt, que té un cert sentit, si més no els dos elements lingüístics que en formen part tenen un significat, hagi derivat cap a Cabaixal, que és una paraula que no vol dir res. Però aquesta mena d'incongruència és una realitat ben constatada. *Cabaixal* quedaria com un misteri impenetrable si no s'hagués pogut saber com ho deien antigament, quan l'expressió encara no s'havia deformat. Per això és tan important veure documentació antiga, quan es treballa en onomàstica.

Parlem ara de dos noms de persona que es poden confondre entre ells. Em refereixo a Aguader que no és el mateix que Aiguader, encara que la pronunciació de l'un sigui força semblant a la de l'altre i que, ortogràficament, només es diferenciïn per la presència d'una *-i-* per formar el diftong *Ai-* en un dels dos noms. Però el significat –la procedència– és radicalment diferent. El primer, sense la *-i-*, és un derivat del llatí *EQUA*, que ha experimentat canvi de la lletra inicial, passada de *E-* a *-A*; Eguader < Aguader voldria dir

‘el qui guarda les egües’, ‘el qui mena l’eguada’, o ramat de cavalls. No hauria de fer estrany si s’hagués optat per escriure Eguader, respectant la inicial de la paraula d’origen. En canvi, Aiguader és un derivat d’aigua, i pot indicar l’ofici de la persona encarregada de la distribució o vigilància de fonts o recs, o bé es pot aplicar a qui només beu aigua i s’absté de tota altra beguda.

Si encara no ho he dit, si més no he deixat entendre que, alguna vegada, és molt difícil d’arribar a interpretacions encertades que es puguin donar per concloents i definitives. En comentaré algunes que serviran d’exemple d’aquest risc de fer afirmacions precipitades.

Va ser objecte de llarga preocupació meva la paraula Feredat aplicada a una partida de terra, un fet que es repeteix en diversos termes municipals del Camp de Tarragona. Tots els lingüistes que s’han encarat amb la paraula Feredat coincideixen a dir que és un nom relacionat amb *horror*, *por*, barreja d’admiració i d’espant, impressió espantosa. L’*Onomasticon* no la tracta com a nom de lloc. El Dr. Coromines en parla al *Diccionari etimològic i complementari*, però no diu que s’utilitzi per designar fragments de territori. Estic segur que va anotar la Feredat a Valls, a Vila-seca, a l’Aleixar, a les Borges del Camp i a Riudecanyes. Com a mínim en aquests cinc punts, quan els va recórrer, li havien d’haver parlat d’aquest nom, però s’absté d’opinar. Segons sabem, en cap d’aquests punts no hi ha motiu de tenir por, ni de quedar horroritzat. He recorregut la Feredat de Vila-seca i hi he vist extensions de conreus, amb abundància d’aigua, amb un camí planer transitat per una bona colla de propietaris. A l’Aleixar, la partida és en un territori sense accidents, amb conreus, travessat per un antic camí que connecta Alforja amb Vilaplana. Aleshores, davant d’aquestes realitats, es pot pensar més aviat en *feracitat*, en territoris feraços, ‘abundants en vegetació’. En tot cas, la pregunta a fer és si de *feracitat* es pot passar a *feredat*, sense infringir les regles que regeixin les derivacions i les evolucions de les paraules.

Al Priorat, hi ha una població que porta per nom el Lloar. Els qui han dedicat atenció a aquesta paraula han donat diverses opinions com, per exemple, que és un col·lectiu de *llosa*, amb pèrdua de la *-s-* intervocàlica, com passa amb *rosella*<*roella*, *caselles*<*caelles*, *peresa*<*perea*, i en altres ocasions. També se l’ha volguda emparentar amb *llop*, a partir de *llobar*, segurament per una mala lectura que va fer confondre una *-h-* intercalada per un escrivà foraster amb la intenció d’evitar la formació d’un hipotètic diftong que es pogués produir amb el contacte de la *-o-* amb la *-a-*. Potser també hi va influir la proximitat de Gratallops. Encara hi ha qui va pensar en el verb *lloar*, fer lloança, sense tenir en compte que verbs que expressen aquesta mena d’idees abstractes no serveixen per a formar noms de lloc. Finalment, un arabista hi ha dit la seva. Ja sabem que, segons els arabistes, tot ve de l’àrab. Però, en aquest cas, em sembla que ha agafat el bon camí. Diu que, en àrab, la paraula indica *un pendís*, *un coster*, i realment les cases del Lloar guaiten en una costa força inclinada que s’aboca cap al riu de Montsant. Encara una coincidència que afavoreix aquesta interpretació: en documentació antiga d’Ulldemolins vam trobar més d’una vegada *la costa del Lloar*, en un sector de vessants força inclinats d’aquell terme també prioratí; però, a més a més, en aquells papers la paraula *Lloar* sempre va junt amb la paraula *costa*. M’adhereixo doncs a la interpretació de Pere Balañà, l’arabista, i desestimo la de Coromines i de Sabaté.

Ara que ha sortit Ulldemolins, ho aprofitaré per comentar les diverses interpretacions que gent entesa ha fet d’aquest nom. Una d’aquestes persones defensava que la primera part del mot venia del llatí *octo*, és a dir, *vuit*; potser es va deixar influir per una de les maneres actuals de pronunciar la paraula, que a vegades sembla que diguin *vuitdemolins*, o *vitdemolins*. Però nosaltres, que hem vist papers molt antics d’aquella vileta, podem afirmar que, en llatí, sempre surt *oculo* i no pas *octo*. Hi ha altra gent que proposa *ull* com a surgència d’aigua. És cert que un *ull*, o un *ullal*, és el forat on neix una font, un curs

d'aigua. És el cas d'Ulldeter, el naixement del riu Ter. I, a la Vall d'Aran, per allà damunt de Salardú, també parlaven del güell del Garona, i allí, a la Vall, en gascó, güell vol dir ull, en el sentit de font d'un riu. I també hi ha l'ullal de Jovara, una mica d'aigua en territori molt aspre, a les muntanyes de Tivissa. Però no és el cas d'Ulldemolins on l'única surgència d'aigua és accidental, al capdamunt d'un cingle, i només es produeix després d'una pluja molt forta. Jo penso, en canvi, en el sentit de *centre*, com quan parlem de l'ull d'una col, de l'ull (o l'ullet) de l'enciam, l'ull de la carxofera, l'ull del cicló, l'ull de l'huracà. I aquest pensament concorda amb el que havia estat Ulldemolins, és a dir, un centre de molins, un territori en el qual s'havien concentrat una colla de molins.

La Galera és un altre nom de lloc, tant de població, al Montsià, com de partides de terra en diversos punts del país, i de roques a la costa, o de cingles en muntanyes de l'interior. Una galera, com a nom comú, és un crustaci, a partir del qual va prendre nom un cert tipus d'embarcació de guerra, accionada amb remes i amb veles. I galera era igualment el nom que rebia una presó de dones, o un local de dones de mala vida, potser perquè s'hi devia estar tan incòmode com ho estaven els condemnats a remar en una d'aquelles embarcacions. I també es deia galera un carro gran, de quatre rodes. Però, al mateix temps, hi ha un tipus de terra argilosa, sòlida, consistent, però que és productiva, que es coneix per tapàs i també per galera. És una paraula sola que expressa massa coses diverses. D'aquí devia venir que, buscant l'origen del nom de la Galera de Montsià, un savi etimòleg s'entestés a veure-hi només el vehicle de transport marítim i que suposés que una embarcació d'aquelles, anant Ebre amunt, havia embarrancat justament davant de la rambla que baixa d'aquella població i que el poblat havia pres el nom d'aquell tipus de navili. Em sembla una proposta una mica novel·lesca i diria que era més fàcil pensar en el tipus de terra, que deu ser d'aquella mena que he dit i que, si no ocupa tot el territori d'aquell terme municipal, com és lògic que no l'ocupi enterament, almenys n'hi deu haver afloracions poc o molt predominants. Al litoral, els penyals que es diuen així, i els cingles de l'interior que també s'ho diuen, s'ho deuen dir perquè la forma, segons com se'ls mira, deu recordar la d'aquelles embarcacions antigues. Però no és el cas de la Galera de Montsià, lluny de la costa i de grans cingles.

Si encara no esteu prou cansats i podeu aguantar uns minuts més, parlaré dels Aiguassals, un topònim que no sé que cap entès hagi examinat. El Dr. Coromines només en parla al *Diccionari etimològic i complementari*, però no com a topònim sinó que encamina cap en un «Vocabulari del suro i de les indústries derivades» on diu que és aigua preparada amb una petita quantitat de sal oxàlica per rentar els taps de suro. El DCVB fa aigua-sal equivalent a *salmorra*. Doncs, cap referència al barranc d'Aiguassals de Falset, ni al torrent dels Aiguassals de Siurana de Prades, ni a la partida de terra d'aquest nom de Cornudella de Montsant. Ningú no recorda aquesta denominació ni a Siurana ni a Cornudella, dos llocs on se'n parlava al segle XVI i a Cornudella fins al primer terç del XVIII. És viva, tanmateix, a Falset, no sabem des de quan. Algun aficionat a l'onomàstica – docte tanmateix en altres matèries científiques – havia assajat una interpretació significativa del nom de Falset i havia proposat «salts d'aigua» o «aigua salada», però és una proposta no gens convincent perquè cap escrivà no ha posat *-ts* final en cap ocasió, cosa que vol dir que no tenien el sentiment, el *feeling*, que es diu ara, que fos aigua que saltés. Més aviat pensem que Aiguassals es pot equiparar a **fanguissal*, equivalent a *fanguissar*, 'lloc abundant en fang'. O a *dineral*, 'abundant en diners'. O a *arenal*, 'acumulació d'arena'. És clar que la terminació *-al* no és afegida directament a *aigua*, sinó que s'hi interposa una *-s-* sorda com a infix. Però no creiem que això desautoritzi la nostra apreciació. Doncs, Aiguassal igual a 'abundant en aigua'.

Hem deduït amb una certa coherència que el lloc conegut pels Aiguassals de Siurana era cap al barranc del Carcaix on hi ha hagut sempre abundància d'aigua. I, a

Cornudella, recentment van fer una inversió econòmica per portar aigua a la vila a partir del punt antigament conegut pels Aiguassals, segons la nostra interpretació de la situació d'aquell lloc de nom oblidat.

Podríem afegir altres exemples per continuar il·lustrant les dificultats que hi ha per arribar a estar segur que un nom de lloc o de persona ve de tal paraula inicial o de tal altra. Sembla que es visqui més tranquil quan se sap l'origen d'un nom, per exemple que Margarida vol dir 'perla' i que ve del grec. Però no passa gaire que sigui tan fàcil de veure-ho clar perquè, tal com deia abans, el pas del temps erosiona les paraules i les deforma. Un altre factor d'adulteració és la forta pressió d'una llengua exògena, imposada i superposada. Els noms de lloc tradicionals no es veuen gairebé gens afectats pel castellà, però s'hi veuen els noms de persona, sobretot els noms de fonts, i particularment els renoms, que també formen part de l'onomàstica. I més malignes que aquí els efectes del castellà, són als Comtats els efectes del francès, en nom de *la liberté*, *la fraternité* i tantes altres propagandes encaminades a dissimular l'opressió. Però tot això podria ocupar una altra sessió com aquesta i no és pas el moment d'iniciar-la, ara.